

УДК 378.147:371.132

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ
З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Лисак Галина Олександрівна
м.Хмельницький

У статті обґрунтовано чинники, що впливають на рівень об'єктивності контролю й оцінювання та проаналізовано тестовий метод як об'єктивний спосіб оцінки якості навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладах у сучасних умовах. Виокремлено переваги та недоліки тестового методу контролю.

Ключові слова: контроль, педагогічний стиль, стереотипізація, тестовий контроль.

Контроль та оцінювання є важливою ланкою у педагогічному процесі та невід'ємними компонентами педагогічної діяльності. Контроль стимулює діяльність студентів і викладачів навчального закладу,

сприяє об'єктивній оцінці та самооцінці їхньої роботи, виявленню невикористаних можливостей, інновацій, передового досвіду, встановленню істотних недоліків та з'ясуванню їхньої природи, знаходження шляхів їх подолання, підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Як відомо, існує багато протиріч, пов'язаних з недосконалістю контролю й оцінки знань студентів, одним з яких є суттєвий вплив суб'єктивних чинників на результати оцінки якості навчального процесу. Дослідження показали, що поряд з основними характеристиками рівня знань (повнота, осмисленість, системність) вагомими факторами, що впливають на процес оцінки якості знань викладачем вищої школи, є суб'єктивні чинники, а саме – взаємини студента з викладачем, впевненість студента при відповіді, його зовнішність, манери спілкування, розвиток мови, темперамент, активність студента в навчальному процесі. Таким чином, є нагальна необхідність провести аналіз тестового методу як об'єктивного способу оцінки якості знань студентів вищих навчальних закладах у сучасних умовах.

Зазначимо, що питання контролю навчальних досягнень студентів знайшло своє відображення у дослідженнях багатьох психологів та педагогів. В останні роки з'явилися праці, в яких висвітлюються: питання змісту процесу оцінювання (С.І. Архангельський, І.А. Зімня, Б.Т. Ліхачов, В.А. Сластьонін); психолого-педагогічні аспекти проблеми (С.Л. Ближнюк, К.Г. Делікатний, Л.М. Романишина); методика проведення контролю (А.М. Алексюк, І.В. Зайченко, В.О. Сластьонін, М.М. Фіцула, П.М. Щербань). Проте, у зазначених працях питання об'єктивності контролю навчально-пізнавальної діяльності не є розкритим у повній мірі і потребує окремого розгляду.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні чинників, що впливають на рівень об'єктивності контролю й оцінювання та аналізі тестового методу як способу оцінки якості навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладах у сучасних умовах.

Ми повністю погоджуємося з висновком В.Ф. Петренко [10] у тому, що висока об'єктивність контролю й оцінювання залежить від ряду факторів, що впливають на їх суб'єктивізм. У своїх працях учені С.О. Голубева [5], В.І. Зиков [8] розглядали вплив особистих якостей, психологічних факторів, установок викладача на об'єктивність контролю й оцінювання. На думку К.Г. Делікатного [6], в об'єктивному оцінюванні професійної підготовленості студентів важливу роль відіграють особисті якості викладача, такі як: вимогливість, доброзичливість та справедливість. А.Г. Доманов [7] розглядав рівень сформованості контролю-оцінювальної діяльності викладача як один із показників професіоналізму. Автор встановив пряму залежність між високою об'єктивністю оцінок та особистісними характеристиками викладача, такими як: високий рівень самодостатності, незалежності, самостійності при прийнятті рішень, відсутність підвищеної тривожності й напруженості, проникливість, ошадливість.

Серед великої кількості факторів, що призводять до суб'єктивності результатів контролю й оцінювання, один із найважливіших – це педагогічний

стиль керівництва навчальним процесом. На думку вчених (О.О. Бодальов [2], А.Г. Доманов [7], А.О. Реан [11]), стиль керівництва ВНЗ суттєво впливає на формування індивідуального стилю контролю-оцінювальної діяльності конкретного викладача. Ці аспекти знаходять своє відображення в тенденціях до завищення, або заниження оцінок. Відзначимо, що за характером педагогічної діяльності викладачів, учені Н.В. Бордовська, А.О. Реан [11] виокремлюють такі стилі діяльності й виховання, як: авторитарний, демократичний, ліберальний.

Стосовно контролю-оцінювальної діяльності викладачів з різними стилями керівництва, треба зазначити, що демократичні педагоги використовують різноманітні форми контролю знань та вмінь студентів, враховують реакцію студентів на запитання, уважно стежать за їхнім психофізичним станом під час опитування, емоційно співчують студентам, виявляють зацікавленість у якості відповіді, часто застосовують засоби спонукання до дії, схильні залучати студентів до обговорювання оцінок, реалізують процедуру самооцінювання.

Викладачі, що дотримуються ліберального стилю, мають низький рівень розподілу уваги між студентами, які приймають участь в опитуванні, залучають до контролю невелику кількість студентів, практично не зважають на психофізичний стан студентів під час опитування, погано організують поточний контроль, не дотримуються часового регламенту перевірки та виставлення оцінок у журнал, не оцінюють самостійну роботу студентів.

Прихильникам авторитарного стилю керівництва не притаманне використання різних видів і методів контролю професійної підготовленості. Такі викладачі рідко коментують та обговорюють оцінки зі студентами, не приділяють достатньої уваги організації самоконтролю та самооцінки студентів.

У цілому, викладачі, які володіють авторитарним стилем схильні занижувати оцінки студентів, натомість викладачі з ліберальним стилем суттєво завищують оцінки. Викладачі демократичного стилю при виставленні оцінок студентам використовують відносно об'єктивні критерії, а тому їхні оцінки є адекватними реальному рівню знань та умінь студентів.

Об'єктивність контролю й оцінювання викладачем професійної підготовленості студентів може залежати також від рівня стереотипізації. Як і будь-яка інша людина, педагог майже ніколи не усвідомлює вплив багатьох стереотипів на власні оцінювальні судження. На думку А.О. Реана [11, с. 26], у викладача під впливом власного досвіду складаються специфічні педагогічні стереотипи: «студент-відмінник», «студент-двієчник». Зустрічаючись із студентом, якого характеризують як «відмінника», педагог припускає наявність у нього певних якостей. Проте вчений відзначає, що всі оцінні стереотипи носять «суб'єктивно-індивідуальний характер». Це підтверджує той факт, що неспокійних, активних студентів часто відносять до неуспішних, натомість «студентів, що демонструють підпорядкованість, повагу до вказівок і зауважень педагога – оцінюються як благополучні й успішні в навчальній діяльності» [12, с. 26]. У цьому випадку оцінка є не об'єктивною, оскільки відображає ставлення викладача до певних вчинків студента, а не до його реально набутих знань

із предмета. На оцінювання студентів можуть впливати й емоційно-естетичні стереотипи, що виявляються в завищенні або заниженні оцінок студентам з привабливою зовнішністю [11].

Проте, дія стереотипів не може бути однозначно оцінена як негативна. У міжособистісному пізнанні стереотипи відіграють негативну роль, якщо педагог чітко їх дотримується, і якщо їхній вплив має абсолютний характер. Позитивне ж значення стереотипи мають у тому випадку, якщо викладач, опираючись на них, дає лише словесну оцінку професійній підготовленості студентів, а реальна оцінка є цілком обґрунтованою і незалежною від стереотипних поглядів.

Усунути вплив суб'єктивних факторів – головна умова об'єктивності контролю й оцінювання. На цьому акцентує увагу Є.І. Перовський [9]. Він вказує, що коли на викладача впливає хоча б один з названих факторів, то оцінка стає суб'єктивною. Однак, повністю усунути суб'єктивізм у контролі й оцінюванні професійної підготовленості студентів досить важко, оскільки цю діяльність здійснює на практиці жива людина зі своїми особистісними якостями, особливостями, досвідом, ерудицією, майстерністю, що впливають на ставлення до того, кого оцінюють.

Отже, аналіз наукової літератури [2; 6; 7; 12] дав нам можливість встановити якісні характеристики, яким повинен відповідати об'єктивний контроль. До таких характеристик відносимо:

- відповідність дійсного рівня знань запланованому програмою (при виконанні зазначеної вимоги викладач повинен керуватися не власними враженнями, а фактичними, чіткими, конкретними показниками. Суворе дотримання цих критеріїв, зведення до мінімуму суб'єктивізм у думці про студента);
- чітка цілеспрямованість на конкретний, визначений об'єкт (ця вимога забезпечується спрямованістю всіх складових контролю, їх логічним зв'язком і взаємообумовленістю);
- дієвість за умов спрямованості на об'єкт контролю (за таких умов контроль є ефективним джерелом інформації, цінної для подальшої роботи викладача і студента);
- надійність (її можна виявити таким чином: 1) один і той же об'єкт контролю перевіряється за допомогою різних контрольних прийомів; 2) один і той же респондент перевіряється одним і тим же прийомом контролю через певні проміжки часу – в обох випадках результати, певною мірою, повинні корегуватися);
- економічність (під економічністю слід розуміти співвідношення часу, що витрачається на контроль, і обсягу об'єктів, що підлягали контролю, та кількості перевірених студентів. Чим менше часу витрачається на контроль, тим більше він себе виправдовує).

За таких умов виникає потреба в науково-обґрунтованих методах об'єктивного контролю й оцінювання. Одним із таких методів вважають тестування. Тестування є найбільш ефективним методом контролю професійної підготовленості студентів, що забезпечує оперативність і об'єктивність процедури контролю й оцінювання. Практика його використання показує, що він більш швидко, повно та

об'єктивно виявляє ознаки сформованості професійних знань та умінь у кожного студента зокрема [3].

Тести розглядаються як стандартизовані завдання, результат виконання яких дозволяє виміряти психофізіологічні й особистісні характеристики, а також знання, уміння і навички випробуваного [1]. У ході вивчення літератури [1; 3; 9] з розробки та використання тестових методик було виявлено загальноприйнятну класифікацію тестових завдань:

- завдання закритого типу (тест множинного вибору, завдання з вибором правильної відповіді, тести вибору);
- завдання відкритого типу (відкриті завдання, завдання на доповнення, завдання з розгорнутою відповіддю, тест за методикою доповнення, клоуз-тест);
- завдання на встановлення правильної послідовності (тест на систематизацію, тест на угруповання).

Вибір і розмаїття форм завдань залежить від мети тестування, змісту, технічних можливостей і від рівня підготовленості викладацького складу в галузі теорії і методики тестового контролю знань студентів. У свою чергу, кожна з названих форм завдання дозволяє відобразити специфічні для неї елементи змісту контрольного матеріалу. Тому доцільно використовувати всі види тестів залежно від мети контролю.

Аналіз наукових досліджень і публікацій [3; 4] виявив тенденцію до використання комп'ютерних тестових завдань для швидкого та якісного контролю та оцінювання студентів. Головна перевага комп'ютерних тестів полягає в тому, що вони дозволяють опитати всіх студентів по усьому матеріалу в однакових умовах за однаковою шкалою оцінок, що підвищує об'єктивність контролю знань у порівнянні з традиційними методами, а використання комп'ютерних засобів підвищує загальний рівень об'єктивності контролю та оцінювання.

До переваг тестування як методу контролю знань відносять: об'єктивність і справедливість оцінки знань; відсутність емоційних стресів і перевантажень, психологічного впливу на студента; порівняння оцінок з однієї й тієї ж дисципліни, що дозволяє одержати об'єктивну інформацію про рівень професійної підготовленості студентів та якість викладання; можливість широкого використання технічних засобів і персонального комп'ютера, які підвищують ефективність роботи викладачів; можливість заощадження часу викладачів і студентів. Принципова відмінність тесту від традиційного письмового методу контролю полягає в тому, що тест дозволяє більш точно виміряти знання та виключає суб'єктивізм.

Недоліки використання тестових методик можна умовно поділити на дві групи. До першої групи відносять: високу трудомісткість розробки науково обґрунтованих, валідних, діагностично цінних і надійних тестів. До другої – складність перевірки за допомогою тестів таких показників засвоєння навчального матеріалу, як вміння логічно й обґрунтовано викладати власні думки тощо. Саме тому, викладачі гуманітарних дисциплін в навчально-виховному процесі схиляються до комплексного підходу як найбільш доцільного методу контролю й оцінювання професійної підготовленості студентів університе-

тів. Поєднання традиційних методів з інноваційними забезпечує всебічний підхід, високу точність та об'єктивність контролю й оцінювання професійної підготовленості студентів.

Висновки. Таким чином, процес формування високого рівня об'єктивності контрольно-оцінювальних суджень викладачів відбувається, найбільшою мірою, завдяки зменшенню впливу суб'єктивних факторів таких як: особисті якості, установи та професіоналізм викладача, педагогічний стиль керівни-

цтва навчальним процесом, використання сучасних методів контролю оцінювання професійної підготовленості студентів університетів. Позитивною характеристикою тестування, як способу оцінки якості навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладах у сучасних умовах, є об'єктивність вимірювання якості знань. Тест значно більше, ніж інші діагностичні методи контролю, відповідає критеріям якості вимірювання освітніх процесів.

Література та джерела

1. Басова Н. В. Педагогика и практическая психология / Басова Н. В. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – 396 с.
2. Бодалев А. А. К вопросу об оценочных эталонах / Бодалев А. А. // Вестн. Ленингр. ун-та. – 1970. – № 17. – Вып. 3. – С. 54–58.
3. Булах І. Є. Теорія і методика комп'ютерного тестування успішності навчання (на матеріалах медичних навчальних закладів) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Булах І. Є. – К., 1995. – 430 с.
4. Буравлев А. И. Выбор оптимальной длины педагогического теста и оценки надежности его результатов / Буравлев А. И., Переверзев В. Ю. // Дистанц. образование. – 1999. – № 2. – С. 89-91.
5. Голубева Э. А. Способности и индивидуальность / Голубева Э. А. – М.: Прометей, 1993. – 306 с.
6. Делікатний К. Г. Авторитет оцінки / Делікатний К. Г. – К. : Знання УРСР, 1990. – 48 с.
7. Доманов А. Г. Индивидуальные особенности оценочной деятельности педагога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Доманов А. Г. – СПб., 1991. – 149 с.
8. Зыков В. И. Познавательная деятельность учащихся со стойкой неуспеваемостью в условиях работы экспериментальных классов / Зыков В. И. // Психологические проблемы неуспеваемости школьников. – М. : Педагогика, 1971. – С. 206-252.
9. Перовский Е. И. Проверка знаний учащихся в средней школе / Перовский Е. И. – М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 510 с.
10. Петренко В. Ф. Семантический анализ профессиональных стереотипов / Петренко В. Ф. // Вопр. психологии. – 1986. – № 3. – С. 133-143.
11. Реан А. А. Психология педагогической деятельности / Реан А. А. – Ижевск : Удмурд. ун-т, 1994. – 93 с.
12. Рябченко С. А. Психологические детерминанты авторитарного и диалогического стилей педагогического общения : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Рябченко С. А. – СПб., 1994. – 186 с.

В статтє обоснованно факторы, которые влияют на уровень объективности контроля и оценивания, и проанализирован тестовый метод как объективный способ оценки качества учебно-познавательной деятельности студентов высших учебных заведений в современных условиях. Выделены преимущества и недостатки тестового метода контроля.

Ключевые слова: контроль, педагогический стиль, стереотипизация, тестовый метод.

The factors which influence the level of control and assessment objectivity have been revealed in the article. The test as an objective assessment method of students' professional preparation at higher educational establishments has been analyzed. Advantages and disadvantages of test method have been determined.

Key words: control, pedagogical style, stereotypification, test method.